

BCU Cluj / Central University Library Cluj
NRO. 37.

A FELS. R. TSASZARNAK ÉS A KIRALYNAK
KEGYELMES ENGEDELMEBÖL.

*Költ Bétsben Kedden Novembernek 5-ik napján,
1799-ik esztendőben.*

Béts.

Minden Szentek napján, ugmint, e' folyó
Novembernek 1-sőjén, 11-órakor dél előtt, a' bé
vett szokás szerént, az itt lévő arany gyapjas vi
tézek nagy misét hallottak a' Cs. K. udvari ká
polnában, mellyet a' Római Sz. széknék Nunci
usla avagy követje Fő Tiszt. Ruffo Ur tartott,
és a' mellyen Császár ö Felsége, Antal és János
Kir. fő herczegek, az udvari tisztekkel, és az itt
lévő minden arany gyapjas vitézi Rendnek tag
jaival jelen vóltanak. Este és a' következtet na
pon, ugmint a' minden lelkek napján, valamint
Császár és Császárné ö Felségek, ugy ö Kir. Fő

herezégsek is mind a' vecsernyén, mind a' szent mison meg jelentek, és példáffan buzgólkodtak.

Hadi Történetek.

Kettős hadi tudositást kívánunk Erd. Olvasóinkal közleni. Az elsőbbit, a' Fels udvari hadi Cancellária adta ki a' Bécsi udvari Diariumnak múlt Szombaton költ 88-ik darabjában; az utolsóbbat még a' múlt Octobernek kezdetében utasította hozzánk, egy kedves hadi tífzt barátunk a' Rénus mellől, de a' melly tsak az el múlt hét végén jött kezünkbe, hanem kár volna ezt azért el halgatnunk.

I. Az elsőbnek foglalatja a' következő czikkelyekből Central-Hungary Könyvtár herczegnek *Doneschingai*, fő kvártélyában költ 25-ik Octoberi officialis jelentése szerént, *Görger Cs. K. Generálisnak* forporfztyai a' kiherczeg *Schvarzenbergnek* betegségbe lett esése után, maga kezére vette az alsó Rénsi Cs. K. corpusnak vezérlését, *Heidelsheim, Alsó Okisheim, Münzenheim, Zinsenheim* és *Eppingen* előtt állanak. (Az itt nevezett helységek mind a' Svéviai kerületben, és rész szerént a' *Württembergi* herczegségben, rész szerént a' *Baden-Durlachi* Márkgrófságban fekszenek)

2) Hogy *October 21-ik* napján a' *Filipsburgi* vár vidékére nyomult, és az abban commandirozó Gen. *Lajtinántnak Salm Rhein* Grófnak *Graben* nevű helység mellett állott örálló vitézeit meg támadta ugyan az ellenség: hanem a' következett napon ismét vissza vonta onnan magát, 's ilyen módon ismét fel szabadult az általok el záratott égygyesülés. A' Rénus egyéb helyékein tsendesen viselik magokat a' francziák.

3.) Hogy a' herczeg *Suwarow* kormánya alatt lévő *Orosz Csász. armádia*, a' mellyel már most a' *Korsakow* Général Lajtinánt *corpusa* is öfzve vagyon kaptasztatva; *Lindau* és *Hohenems* környekein szállott táborba.

4.) Hogy *Melas* lövas Generálisnak ide érkezett tudositása szerént, *October 19 ik* napján, meg támadtak ugyan a' Francziák a' *Génuai földön* tanyázó külső őrálló vitézeinket, 's úgy tettett; mintha *Olasz Országi armadiánkra* is reá akartak volna ütni; de hogy ő, tudniillik *Melas* Generalisunk azon *Francia osztály sereget* nem csak kélzen várta, hanem e' mellett *Ott* és *Gr. Nobili* derék Generálisaink által vissza is verette a' kiknek nem kevés segítségére volt; a' *Piemontnak Villa nuova* nevü várasa környékén tanyázott Generalisunk *Gottesheim*, a' melly alkalmatossággal 3. tizt és 100 köz ember esett fogságunkba a' Francziák közzül. Nékünk igen kevésre ment a' veszteségünk.

II. Az utólsóbban ezeket jelenti igen érdemes tizt barátunk: „A' mi *Nemes Székely Huszár Regimentünk*, *B. Szentkereszt* General Major kormányozása alatt rendeltetett a' *Moguntziai Landsturm*, az az insurgált parasztlak melle, kiknek 20 ezer főre ment a' számok, és *B. Albin* első Minister által vezéreltettek. Ezen *Landsturm*-nak a' *Majn* folyó vize mellett, és a' *Ringau* hegyek közt vagyon a' tanyája, mellynek bal szárnya *Flörsheimig*, a' jobb szárnya pedig a' *Wisbädeni* hegyekig nyúlik ki. Bal szárnyát *B. Szentkereszt* Kapitány fedezi, kinek bölts és vitéz rendeléseiről egészlen meg lévén győzöttetve *Nemes Regimentünknek* mostani *Commendánsa* *B. Geringer* Obrist Lajtinánt Úr, mingyárt elejenszen oda commandirozta ötet maga eskadrony-nyával és 8000 fegyveres parasztlal. Minthogy

B. Albin Minifter töbnire *B. Szentherfeti* General Major bölts hadi tanácsaival Izkótt élni, tsak nem mindenkor jól foly a' dolog, gyakran Izmós Fr. foglvoK hozatódnaK bé, még is igen kevés a' vezteség, IokIzor. Iemmi Iem. — Tegnap is, ugymint October g ikán, a' *Ringau* tartománynak ellenségtől Iesndő ki üresítésére küldettatvén Nemes Regimentünknek Oberster első eskadronnya, mellynek jobb Izárnnyát *Szentes* Fő Hadn. a' bal Izárnnyát pedig *Paul* Second Kapitány Urak commandirozták, a' *Moguntziai* várban fekvő Fr. őrizet. áltál meg támadtatott, és az elől ment parafzt jágerok már valamennyire hátra is nyomattatnak; hanem *Szentes* Fő Hadnagy Ur maga jobb Izárnnyából *Bacsó* Al Hadnagy Urat egy czuggal és *Paul* Kapitány Ur is maga bal Izárnnyából *DravecZky* Al Hadnagy Urat egy czuggal a' parafztoknak segítségére küldvén; mind a' kettő bé vágott az ellenség gyalogságába, és 2. tiztet, 's 23 köz embert el fogtak, hetet pedig agyon vagdaltak, melly bé vágás olly szereztsés vólt, hogy tsupán egy *Nagy Péter* nevezetű köz emberünk lövettetett agyon, és egy ló sebesített meg.

Onnan el indulván ez a' portázó sereg, azon nap, minden akadály nélkül *Dotzenhejmon* és *Frauensteinon* keresztül *Neudorf*ig, más nap, ugymint October 4-ikén, *Elfelden*, *Erbachon* és *Hattenheimon* keresztül *Halgardig* nyomúlt, dél után két felé, vált ezen sereg, és az Infanteria a' hegyek felé a' lovasIág pedig a' Rénnus partyán *Bingen* felé indúltak. Ezek *Esztrich* nevezetű falu mellett öt eleséggel meg rakott nagy hajójára, 3. ágyuzó falupjára, és a' magazinumnak őrizetére hagyatott 60 gyalog katonájára bukkánván az ellenségnek, egyszeriben attakirozták azon falut, és annak kikötő helyét, a' falunak két Izárnnyát a' fent nevezett két Commendans, a' kö-

zépét *Draveczky Miklós* All Hadnagy, és mivel Infanteriával volt a' dolog, a' hufzárokat lovaikról le szállították, 's gyalog attakiroztatták az ellenséget — A' tűz mintegy két óráig tartott, a' mellyben az ellenség 3 hajókon lévő 6 ágyúiból, haubuzával és kártattsal keményen tüzelt, de semmit nem árhított vitéz embereinknek, kiválképen minekutánna *Draveczky Miklós* All-Hadnagy Ur, egy köfállal kerített kertbe magát bévette, és onnan az ellenségek mind hajóira, mind gyalogságára keményen tüzelgetett volna, mellynek hevét ezek ki nem árhattván, az ágyús hajokat a' Rénus túlsó partjára vitték, az eleséges hajókat pedig a' nagy szélvész miatt által nem vihetvén, győzedelmes népünknek hátra hagyták. *Bele* *Cluj* *General* *Alabersity* *Lizaryf* *Cluj* meg értek, mellyek között kettő háuzával, 1 zabbal, kettő fántz a' fő eszközökkel voltak meg rakattatva, mindenik hajó tetején portiokra felosztott széna volt rakva, melly mind öfzve 300 mázsára reá ment, és mindenik hajón 7 's 8 száz máza teher volt, a' mellyből mintegy 100 szekér meg rakatott, a' többi pedig fel prédáltatván a' Rénus vizébe hányatott. A' hajókon volt gyalog Francziáság között 18 embert fogtak el hufzárjaink.

October 5 ik napján számos ellenségjövén által *Bingen*ből ezna portázó seregünk ellen, a' hegyék közzé *Kloster Erbach*hoz vonta magát vissza, holt bizonyos tudósítást vévén arról, hogy *Moguntziaból* két *Generalis* 3 batalion infanteriával és hat ágyúval indult utánna, a' magazinumnak ellenség kerétől leendő meg mentesére, a' hegyeken *Schlungenbach* felé vonta magát, de az ellenség egészen *Höchstig* nyomulván előre, és mindenütt el vágván az útját vitéz seregünknek, balra *Homburg*ba marsirozott, a' melly útjában 1. tüzet 's 8. köz lovas embert fogott el *Batso* All-Hadnagy Ur a' Francziák között.

October 7-ikét meg előzőtt éjjel Fielbel nevezetű város mellett, a' Nied vizén 's a' következett éjjel pedig Offenbach alatt a' Majn vizén is által ment ezen vitéz seregünk. Egész vesztesége hét meg sebesített huzárból, ugyan annyi infanteristából, egy agyon lőtt, és négy meg sebesített lóból állott. Mivel minden-felől ki nyomúlt ellene az ellenség, egészen el vesztettek tartatott, mindazáltal olly szerentséssén vissza jött, hogy még csak egy fogatottat sem hagyott hátra.

A' *Frankfurtig* ki jött ellenség, ismét visszavonta magát a' *Majn* folyó vizénél, *Singlingen* és *Köaigstein* háta megé. *Irtam Offenbachban*, *October 7-dikénn 1700-ban.*

A' későbbi Német Országai tudósítások szerint, mostanában egy tsuport Fr. huzár és lovas vadász katonaság rohant bé *Frankfurt* városába. Ugyan akkor Fr. Oberster *DuboisCrance* a' polgár mesterek látogatására menvén, a' többek közt 200000 tallért, és 1200 réf zöld és más féle színű posztót kívánt a' *Moguntziai* katonaság őrizet számára, mellyre, a' mint magát ki nyilatkoztatta, igen nagy szüksége vólt annak, kivanságához ezt is hozzá rágalztván, hogy ha azokat tollők meg vonnák, *Franczia* katonaság őrizetét fogna azon imperiális városba bé helyhez tetni. E' miatt rendkívül való tanács gyűlést tartatván, azt végzették, 's leg ottan tudtára is adatták az Előjárok a' fent nevezett Fr. hadi tisztnek, hogy mivel a' Cs. K. katonaság oda bé nem ment, de azt sem engedi meg bosszuállás nélkül, hogy a' *Francziák* is oda bé menyenek, tehát szükség vólna nékiek is onnan ki takarodni. Ugy is történt a' dolog, hanem *October 7-ikén* azon Fr. tiszt, *Bennard* Ordonnateur-Commissariusal együtt ismét bé menvén oda, kívánt.

ságaikat meg újítottak ; de a' fok szóval való vetélkedés után végtére a' 200000 forint helyett 2000-et is jó szível el vettek.

Minekutánna *Heidelbergát* és *Manhejmot* vissza vették volna a' Francziák, nem tsak ott, hanem a' több körül belől fekvő városokban is, sok sattszolást, pufztitást, és törvényteleniséget vittek végbe, a' mellyek miatt, valamint a' *Treviri* Választó Fejedelemségben, úgy a' *Majn* és *Nek-kár* folyovizek közt fekvő *Odenwaldi* tartományban is fegyverhez nyúlván a' fok nyomorúság miatt el keseredett lakosok, el tökéltették azt magokban, hogy minden erőszak tétel ellen álhatalosan védelmezni fogják magokat.

Francia Respublika.

Bonaparte fő vezérnek, valamint Egyiptomból Francia Országba lett általjövételének módjáról, úgy annak czeljáról, és ki meneteléről is sokféle értelmében vagon nemtsak Európa, hanem önnön maga a' Fr. nemzet is. Némelylek úgy álmodoznak, hogy *Blanshard* hozta volna ötöt levegői hajójába vissza ; mások, hogy vagy az *Algiriai*, vagy a' *Tunisi* Korsarok, az az, rabló hajók lopták volna ötöt ki Egyiptomból. Leghelyesebnek lenni láttatik az, a' mit a' Párisi officialis ujság levél a' *Redacteur* befzél, hogy tudniillik *September* kezdetében ködös idő lévén Egyiptomban, *Bonaparte* fő vezér, *Berthier*, *Lannes*, *Marmont*, *Murat* 's *Andreoffy* Generalisaiival, és *Monge*, 's *Bertholet* polgár társaival Török köntösbe fel öltözve hajókra ülven, éjjel az *Alexandriai* kikötő helyet blokirozó 12 Anglus hajók közt szerentséssen ki jött, és 47 napi tengeri utazása után *Korsikába*, 's onnan a' *Fréjusi* kikötő helybe bé jutott, és hogy a' közép tengerben is fok Anglus hajókkal ölve találkozott ; de

mivel Török vitorlák voltak azon két fregaton, a' mellyen ő utazott, amazok ingyen sem gyarintották, hogy azokon *Bonaparte* lett volna, más-ként bizonyosan el raboltatott volna az Anglus Korsaroktól.

Korzika szigetjének fő várassában, *Ajaccio-ban* hétlegész napokig mulatván, azokról, a' mellyek Egyiptomba lett ménetelétől fogva Európában's hazajábatörténtek, és a' mellyekről ő még addig semmit sem tudott, szorosan informáltatta magát. Nagyon láttatott *Jourdán* és *Scherer* Generálisokra bízsonkodni, a' kik a' jelenvaló háborúnak kezdetében roszúl folytatták a' hadi kormányt, a' *Cisalpinai*, *Romai*, és *Liguriái* republikáknak változásain pedig mélyen meg szomorodott. E' miatt szentelte in Franciaország felé való útját, és midőn *Korzika* és *Tulon* közt egyuehány Anglus hajóktól üzőbe vétetődött volna, tsupan a' vak szerentsére bízta magát, és nem kész akartva, hanem kéntelenségből szállott ki a' Fréjusi kikötő helybe, holott fülzefizámos fürdőt készitvén magának meg fürdött, 's minden contumacia tartás nélkül *Páris*ba ment October 16-ik napjának reggelén. A' melly városokon által utazott, meg vonattak neki az öröm harangok, 's mindenütt nagy fokaság gyűllött őfzve szemlélésére. A' *Lyon* városbeliek is nagy tiszteletsetek tettek nékie. Sem a' feleségével, sem *Lucián* és *Jósef* két testvéreivel, a' kik October 14-ik napján eleibe indultak, őfzve nem találkozott utjában.

A' *Párisi* directorialis újság levélaek 18-ik *Octoberi* darabjában illyetén anecdota olvastatik ezen szerentse fiáról. A' 200-ak, avagy öreg Tanátsnak egy *Baudin* nevü tagja, October 13-ik napjának estején, 10. órakor *Sieyes* Director látogatására menvén a' directorialis palotába, a' szobába lett bé lépésekor így szollott ez annak: „Egy igen szerentsés újságot közlök, ugy-

mond, te veled, mellyet találj ki 100 kedves újságok közül. *Boudin* erre így izóllott: Talán győzött *Championet Generalis* — még több — Talán *Massena* győzött? — Ez is kevés, még több — Talán el fogattatott *Suwarow* — Ennél is több felele *Sieyes* — Vagy talán az Anglusok Hollandiából ki üzetettra? — Ez is tsekélység — Vagy talán meg békellett a' Franczia Respublika az ellenünk hadakozó fejedelmekkel? — E' Iem az, felele a' nevezett Director, hanem egy olly kedves történetet mondok teneked, a' melly siettetni fogja a' békelséget — *Bonaparte* Fr. Országba jutott, ma hólnap ide fog érkezni. Ezzel *Baudin* a' szállására vissza ment, 's rendkívül való nagy örömében még azon éjjel meg holt. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Párisba lett érkezésétől fogva már kéttzer volt *Bonaparte* fő vezér a' Directoriumnál audiencián. Először tsak együgyü köntösben, tudniillik egy szürke kaputban, mellyen felül egy Török görbe kard volt oldalára kötve, 's kerek kalapot tartván a' kezében, jelent meg. Ennek-előtte természetesen sárga völt ábrázatjának a' színe, most pedig barna, de szemei még most is a' régiek, tudniillik most is lehet azokban a' nagy talentomnak, és vitézi bátorságnak tündöklő szikráit szemlélni. — Az Egyiptomi Fr. armádiát, hogyha még valamelly kevés maradványa életben lehet, *Kleber* Generalis kórmányozására bizta.

Franczia Országba lett vissza jövetelének céljáról is lokféle képen gondolkozik a' Franczia Publicum. Némellyek azt állatják, hogy ő fogná a' Breiti fiottát *Irlandia* ellen kórmányozni; mások úgy vélekednek, hogy avval egyenesen *London* ellen fogna menni. Mind a' kettő tettzése szertént esne a' Brittusoknak, mert így egyszeriben vége lenne azon nagy örömmel öltve kaptsoit reménységnek, a' mellyel a' republi-

kanusi Francziák szer felett ketsegtetik magokat. Hogy nem ok nélkül jött légyen öEgyiptomból viz. & a, mind azon készületekből, s' mellyek azolta tété-
 tödnek, mind a' Directoriumnak vele való lüü conferentiaiból ki tettik. Leg kedvesebb barátja *Barras* Director is, már két izben hosszas conferentiát tartott vele. — Azok a' Francziák, a' kik az Olasz Országi exrespublikáknak fel eleve-
 nittetésekét, ohajtyák, azt hiszik, hogy most is Olasz Országban fogna *Bonaparte* commandiroz-
 ni, 's talán nem is fundamentom nélküi gondolták ök azt, mivel a' 22-ik *Octoberi Párisi* levelek lzerént, tudva vagyon már a' Directoriumnak az a' végzése, melly lzerént *Bonaparte* az Olasz Országi Fr. ármadiának fő vezérijévé tétédött, *Majone* Generalis kezénél a' Helvezsiai ármadiának kórmánya meg hagyátott, a' Rénusi ármadiának vezérijése pedig *Lecourbe* Generalis-ra bizatott. — *Moreau* Generalis nyugodalomban fog lenni egy darabig.

Minthogy *Napper Tandy, Blackwell, Morris,* és *Corbett* polgárokat, mint született Irlandusokat, de a' Francia hadi szögalatban lévő embereket a' Londoni udvar rendelkezéséből, ennekelötte néhány hólnapokkal a' *Hamburgi* Magistratus azon városban meg fog ottatta, és mostanában az Anglusok kezekbe által adta; arra való nézve következendö czikkelyekből álló végzést hozott a' Párisi Directorium 1). hogy a' *Hamburgi* Kórmácyfűéknek ezen nemzet körvényeivel ellenkező tselekedete minden Fr Republicával frigyes Hatalmasságoknak adattassék tud okra — 2) hogy minden *Hamburgban* lévő Fr. Consulok és Agensek hivattassanak onnan vilfza; a' *Hamburgi* Consulok és Agensek pedig egész Francia országból takarodjanak ki 3). hogy minden Francia kikötö helyekben lévő *Hamburgi* hajok tétetteflenek sequestrum alá.

Helvétzia.

Az egyesült Cs. Királyi, és Orosz Császári Armadáinak Helvétziai Cantonokból lett kiköltözések, és a' Fr. republikanusi seregeknek oda lett visszamenetelek után, ujjabb ujjabb inséget tapasztalni kéntelenítettnek azon tartományoknak boldogtalanlakosi Nevezetessen *Tigurum* városába lett bé meneteleknek alkalmatosságával, mindent, a' mi nek csak hasznát vehették, úgymint kenyeret, bort pénzt, órát, vásznat, posztot, bőrt, és aszonyi ékeffégeket is erőszakosan elvettek, és azokkal, a' kiket a' Fels. Auszriai Házhöz hojlandoknak lenni tudtak, igen kegyetlenül bántak, úgy annyira, hogy sokan elhagyván honnyaikat, bátorságosaBB helyekre menni keresték. Ugyancsak végtére önnön magának *Massena* fő vezérnek kellett ló hátra ülni, 's a' Fr. katonaság el-tűrhetetlen erköltstelenségének határt szabni.

A' sem kevés keserűségére szolgált a' jobb gondolkozású Helvétusoknak, hogy a' Bernai Directorium, melly egészen tüzes democratakból áll, mingyárt a' republicanusi seregeknek visszamenetelek után, Commissariusokat küldött ki azon Cantonoknak re- vagy inkább deformatiójokra, a' mellyek az Auszriai truppoknak oda lett bé rukkolások után a' régi republicanusi lábra állitattak vissza. A' már előttünk eléggé esmeretes Helvétus polgárt *Pfenninger* újjában kormányozó helytartóva tette *Massena* fő vezér, és nemtsak azon, hanem a' több Cantonokban is ismét gyakorlásba vétetődött a' Fr. *democratica* igazgatásnak formája.

Ugyan akkor egy igen kemény parantsolatot adott ki a' Bernai Directorium, melly szerént az általa ki rendeltetett Commissáriusok tartoznak

1) Azoknak a' contra revolutionalis Helvétus

tiszteknek, a' kik az Orosz seregekkel hazájokból ki költöztek, ugymint *Bachmann*, *Mayer*, és *Roverea* polgároknak hátra maradt minden ingó bingó jószágokat confiscálni. — 2). Az ismét emigrált polgári hivalt viselt személyeknek örökségeiket lequestrum alá vetni. — 3). Az Auszriakusok által fel állitatott Tigurumi Kormányfőnek tagjait meg fogattatni, törvénybe idéztetni, és azoknak vagyonjaikat is el pészeltetni.

Egyfzersmind egy ollyatén hirdetményt tétett *Massena* Fr. fő Vezér közönséggé, melly szerént minden Tigurum város : es Cantonbeli lakosok kötelesek 24 óra el forgása alatt azon áru portékát, pénzt, és több eféléket ki nyilatkoztatni, a' mellyeket az Auszriai és Orosz seregek onnan lett ki költözések után hátra hagyta-nak; a' ki azokat el titkolni méreszlené, spionnak, és a' Fr. Réspublikát illető jószágok tolvajának fogna tartatni; ellenben a' ki azt ki nyilatkoztattya, annak a' talált jószágok' árrának egy harmad része fog jutalomúl adattatni.

October 11-ik napján *Basel* városára 800000 liverből álló contributiót vetett *Massena* Fr. fő vezér, *Tigurumra* is annyit, *St. Gallenre* 400000-ot, *Winterthurra* sem kevesebbet. — A' *Baselbeliek* 24 óra el forgása alatt a' felét le fizették, a' másik felével pedig adóssak maradtak, 's talán nem is fognak annak fizetésére kényszeritetni, mivel, mihelyt sülébe ment ez a' dolog a' Bernai Directoriumnak, leg ottan mind *Massena* fő vezérhez, mind a' Párisi Directoriumhoz követeket küldött, 's akként nyilatkoztatta ki magát, hogy az illyetén Helvécziai Nemzetnek felsőlégével (Suveranitassával) ellenkező dolgokat, és satzolásokat egy átallyában meg nem fogják engedni.

A' *Bernai* leg későbbi levelek egyenlőképen azt hirdetik, hogy az egyesült Cs. K. és Orosz ármádiák minden *Constantia* környékén készített sánczaikat, oda hagyták, és az elsőbb, tudniillik a' Cs. Kir. ármadia *Donefchinga*, az Orosz seregek pedig *Kempten* környékére szoros Cantonirungba helyeztették magokat. — Még azt is bezzéllik, hogy *Maffena* fő vezér a' Francia ármádiának granatiros batallionjaiból a' leg szebb és leg bátrabb embereket ki válogattatta, 's négy batalionra fogja azokat osztani, 's mindenik batalionban 1200 ember fog lenni, és az öfzemélyes vezérlése alatt minden csatában ott fog dolgozni, a' hol leg szorosabban leszen a' kaptza.

BCU Cluj / Magyar Országgyűlési Könyvtár Cluj

Posonban October 30-ik napján, Néhai b. e. Kardinalis herczeg *Batthyan* ö Eminentziájának lelketlen teste, e' folyó hólnapnak 26. 27. és 28 ik napjain, a' Primatialis palotának nagy szálájában, mellynek belső falai egészlen gyafzos fekete posztóval vóltak bé borittatva, és 12 nagy vialz gyertyával meg világossittatva, püspöki ékességében ki vólt terítettve. A' hólt testnek jobb oldala felől a' kereszt, bal oldala felől a' püspöki pálcza, lábainál pedig a' Kardinálsi süveg vóltak helyeztettetve. Kardinálsi köntöse, és méltóságos hivataljainak czimerei, egy labai mellétt lévő asztalra vóltak rakattatva, a' mellynek két oldalainál, hat hat, és így 12 Posoni forma ruhás vadász polgárok állottak mezitelen fegyverrel, néhány fekete palástban öltözött polgárok pedig egymást váltották fel az imádkozásban. — A' Szállának ajtai, és a' palotának kapuja előtt katonák strázsáltak. A' palotának kápolnajában ezen 3 napok alatt, réggeltől fogva délig, minden óltáron szent mise mondatott, dél után pedig a' Posoni Kaptalanbeli tiszteletes papi személyek ve-

tsernyét tartottak, és valamint dél előtt, úgy dél után is minden váraasi harangok egy egy óráig vonattattak. Az utolsó napnak, úgymint October 28 ikának estéjén koporsóba tétetvén ő Eminenciájának hideg tetemei, mind arra, mind pedig a' Szálának ajtaira petsétek üttettek, a' mellyek a' temetség alkalmatosságával fognak azokról le vétetödni.

* * *

E. H. Maroth 13. Octoberben. 1799.

Bizodalmas Drága 's Jó Uram!

„Azt a' hirdetéft, a' melly a' *Siket-Némák* iránt, az Úrak Ujságinak 26 dik darabjában olvattatik, én is örvendezve olvattam. Örvendeztem azon, hogy barátokat találtak azok, a' kik szerentsétlenségeiket érzették, de segítségét kérni 's panaszolkodni, nem tudtak.

Valamint az emberi-érzés, és ezen érzésből folyó felebaráti szeretet, minden tetteimnek rúgójaúl, egész lételemben szolgált: úgy most is, azon nagy végnek elzközlésére, azokat az 10 aranyakat ajánlom, a' mellyeket a' Konzistoriumok fel-állításának elő-segállítására szántam.

A' Némáknak tekintete, minden tekintetek felett való tekintet. Magamnak is, itt *Maróton*, egy szüléktől származott két néma jobbágygyermekeim vannak. A' szomszéd *Szádi* Helységben egy 10 ezres birtakú Néma Afzszonynak Plenipotentiariusza vagyok. Ezek, és az ilyenek, elésegülés nélkül, fél-emberek maradnak; a' Konzistoriumok pedig, nálam nélkül is, lábra kaphatnak.

Kérem az Úrakat, ne terhelteessenek, ezen

ajánlásomat, mind a' Jelentő Urnak tudtára adni, mind a' *Hir mondó* Urakkal is közleni, és magokkal el hitetni, hogy szüntelenül lenni kívánok

az Uraknak

Köteles's kész Szolgájok
Domanovczi Zmeskall György
 Királyi Udvarnok.

* * *

D. M.

Pii VI-ti Pontif. Max.
posuit

Andreas Poots de Csenkezfza,

Parochus Ref. ritus Ungvariensis 1790.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Papa *PIUS Sextus* moritur (*) Res mira videtur?

Mortuus est vere *Deus*: Et *Vicarius*: Ergo — *αα*)
 Nec nova, nec mira est res, occubuisse Potentes.
 Innocuæ exemplar vitæ, Jocus inclytus orbis,
 Romana, *Dominus*, periit confossus ab hasta: (**)
 Romano, pariter *Vicarius* ictus ab ense,
 Jam quasi securus fallace sub Aegide Galli,
 Exilio, tristem posuit sub duplice, vitam (***)

Quo ruis, ah scelerata cohors! *Busiride* tristi
 Sævior; aut falsum, lento qui torruit olim
 Igne Bovem: Irato tentas immania, Coelo!

Cyanea canities, et rara modestia vultus; *αα*)

(*) *Psal.* 82. *ψ.* 6—7.

(**) *Joh.* 19. 34.

(***) *Duplex exilium* voco: *Extra Imperium*,
 & *extra Ecclesiam*.

Sub *αα*) & *αα*) In Vocibus *Vicarius*, et *Cyanea* non ignarus, verum sponte, usus sum libertate communi: nulla impediens analogia Poëtica.

Candida Mens, Animus, meliori dignus Enocha,
Intemerata fides; Pietas; et Lustra bis octo
Excedens, longis confecta laboribus ætas;
Proh! scelus! haud potuere trucem compescere
Gallum!

Sævit in innocuum nec ficto nomine, Patrem;
Ut trepidum, fracto lupus, agnum raptat, ovili
Cætera quid repetam? Nil non mortale te-
nemus!

Diva Salus servare nequit, quem perdidit ætas;
Atque animam cuius Gallus-Libitina reposcit.

Occidit innocuus Pater! & cœlestia quando
Templa adiit, posuit gemitus, suspiria mille
Judicis, ante sui posuit cœleste Tribunal.

Dicite, participes tanti, Pia Turba! doloris;
„Aurea nunc vere sunt secula, venditur Cuiro
„Relligio: Nunc cana fides mercabilis auro est!

At TV! *præpropere* (a), jam sanctæ condi-
tor urnæ,

Impia Gens! Regis, TV Pontificisque sepulcrum!
Impia Gens! Horum olfacias post funera tabem!
Io triumphè! canas, jam denique; scilicet, ohe!
Eripuere Tibi *Tantum* Pia Numina, *Pignus!*

Epigramma.

Sextus erat numero; Nulli pietate *Secundus* :
Hunc, merito, *Primum* dixeris ergo, *Pium*.

(a) Dico; *præpropere*; quum enim exuvias
Sanct. Patris, Romam devehendas Rex Hisp.
expeteret; jam viva calce conspersas re-
rit.

Hirdetmény:

Haljuk miként panaszol Bátor Crantz a' Magyarokra.

„Magyar Ország valamint borban, gabonában, a' leg különösebb és ritkább ültevényekben, és a' leg gazdagabb értz bányákban a' több Európai országokat felyül múlja, éppen úgy meghaladja azokat az orvos vizeknek bövségében és jóságában. A' mit a' természet az életnek könnyebbítésére a' több országoknak fösvényebb kézzel, és szükebb mértékkel osztott ki, aztat itten mint gazdálkodásból amott elvont egész kintsét adakozólog öntötte ki. Ugy tetzik mint ha egyebütt mindenütt tsak egy egy Kalmar boltotskát, de itt minden klütsérel meg rokott leg gazdagabb tárházat akart volna tsinálni.“

„De valyon ugyan mi lehet az oka, hogy Magyar Orzágnak természet vizsgálói a' magok tulajdon javaikat meg ösmérni eddig oly keveset igyekeztek? Se a' természetnek, se magoknak, se a' külföldieknek ezzel nem kedveztek? azt a' mit nekik a' természet nyujtott világosságra hozni, vele magok élni, a' izomfzéd nemzetekkel, és minden más tudni kívánó Tudósokkal közleni hajlandók nem vóltak? Bizonyára M. Orzágnak ma nem vólna külföldi orvos vizekre szüksége, se Spaai, se Selteri, se Pyrmon-ti bor vizekkel nem élne, ha a' magáét esmérni akarná.“

Magyar orzágnak minden szüleményeiböi, mellyek a' tudományoknak költsönös eszközüi szolgálhatnának, majd semmi sints a' mái napon előttünk tudva. Az ültevényes orzágból alig egy ültevény, egy fű; az állatok közül alig egy bogár van le irva; a' jó izzü konyha söt, és az értzet kivévén, az ásványok közül is igen kevésfel birunk; de mindenek felett a' vizek közül leg kevesebb van a' főkélletes meg vizsgálás által tudva. Holott én az én tanuló izobámban ama követses Arabiai, Kanadai, Sibériai

kintsekkel valójában időt töltök, benne gyönyörködöm 's a' Kamtsatkai lakosokkal egyetemben az ő le irt vizeiket elmémbe íszom. Nem de egészségemre nézve sokkal nagyobb haszonnal innám a' M. Országokat, mellyekhez valójában hozzá juthatnék, tsak volnának ösmérete ek? — *Gesundbrunnen der Oesterreichischen Monarchie Wien. 1777. S. 131.*

Miként óldozzuk-fel magunkat érdemes hazafiak ez alól a' meg érdemlertt vád alól? Talám nem fogjuk a' valóságot kerekén el tagadni? avagy aljon elő, és mentse meg magát 's nemzetét az a' ki képzeli, hogy bennünket ez a' vád nem illet. Keveset tudunk felelni, meg kell né-múlnunk. Valójában szelidül bánik velünk Bá-ró Crantz, mert tagadhatatlan az, hogy a' há-ládatosság, mellyel édes Anyánknak a' termé-szetnek tartozunk, bennünk felebredni nem akar, a' pallérozott nemzeteknek mindennapi példái rajtunk semmit se mozdítanak, sőt a' mi na-gyobb, a' Tudósoknak tsinos, de alkalmasint szivre ható pirongatásaira magunkat föld sükt-té tettük. Tsuda hogy töllök e' részben a' vad-emberek közé nem számláltatunk. Vannak ugyan hazafiak, kik a' természet historiájában tapasztalt hátra maradásunkat tovább nem türhetvén, már annak minden részeiben a' jeget megtörték, ezek között: *Fichtel, Korabinszki, Winterl, Oe-sterreicher, Lumnitzer, Grossinger* Uraknak, és a' *Magyar Magazin* nevetlen Német írójának kü-lönös háladatossággal tartozunk, de mit teher ily véghetetlen ki terjedésű tárgyban egynehány embernek szorgalmatossága?

El halgatom most ezen szép és szükséges tu-dománynak többi tizikelijait, tsak orvos vizeink-ről akarok egy szót tenni, úgymint a' mellyek B. Crantznek leg főbb alkalmatosságot szolgáltattak a' panaszra.

Nem gondolnám, hogy Európának akkora kiterjedésű tartománya mint Erdély országa, an-nyi orvos vizekkel bírna, mint a' mennyivel minket a' természet meg ajándékozott. Bor vi-

zeink közül némellyek a' jóságra nézve még a' leg hűresebb Német országi vizeket-is felyűt haladják. Van is kelletek, mert azoknak környéke nyáron által egész várossá változik a' rengeteg erdőkben; bámúlni kell miként omlik a' nép minden felől a' bor viz forrásokra, de oh minémű nagy hátra maradás! tsak egy vakarítás utasítás sintsen sohul vizeinknek tulajdonságairól, és a' velek-élésnek módjáról, minden ember tsupa szokásból gázol által a' viznek italán. Vakmerő bátorság! de még nagyobb szégyen azoknak, kiktől az utasításnak kellene származni! Irta ugyan *Wagner Lukás* és *Barbenius Josef* orvos urak valamit az Erdély Országi vizekről, de se az egyik se a' másik szót se teszen a' vizeknek erjéről, hasznairól, és a' velek élésnek módjáról. Az első er. téendőben egy Inauguralis d. ák dissertatiójában közönség sen az Erdély Országi orvos vizekről szól, de a' munka majd úgy szólván nem egyéb hanem a' vizek' neveinek egy 45 levéltől álló listroma, a' sem tökéletes, mert a' Lápós vidéki borvizeket még nem-is említi. Az utolsó német nyelven 1692 előtéendőben írta a' Három-széki borvizekről, azokat bontogatta a' Kémia' útján, de sokkal szerentsébb lett volna munkájában, ha a' maga Perceptora B. Crantz helyett Torbernius Bergmant követte volna. Tudom jól, miért idegenyek hazánk' orvossai e' munkától; egyik oka az, hogy a' vizek' bonása nevezetés költséggel jár *) Második, mert az a' Kémianak egyik bajosabb Kérdései közzül való, melyhez nem minden orvos foghat.

Én az érdeemes Közönségnek azt a' hajlandóságát remélván, hogy az ő érette téendő költség t nem hagyja egészzen nyakamba, az Erdély országi orvos vizeknek tudományos meg vizsgáláshoz fogtam. *Elsőben* az időnkbeli viz vizsgáló Kémikusoknak utasítások szerént egy közönséges sínór mértéket készítettem miként kel-

*) *Chemiae Professor Winterl* Ur szerént egy kútnak tökéll tes meg vizsgálása 70 Rforintokba kerül. *Analysis aquarum Bodensium* 1781. p. 18.

jen a' vizeknek tökéletes el bontásával, és a' benne lakó mineraléknak meg határozásával banni. A' dolgokat körülállásoson, és tanítva adván elő, igyekeztem ennek a' bajos kérdésnek megfejtését oly könnyűvé tenni, hogy azt az is, kiknek Kémiai tudománya csak középízerü, el-találhassa. Nem a' tudós Kémikusoknak tehát, kiktől a' dolgokat költsönöztem, hanem egyedül az effélében járatlan hazámfiainak dolgoztam. *Másodszor*, mivel orvos vizeink között a' borvizeknek nagyon nagy divatja, következésképpen ezek használhatnak v. árthatnak hazánknak leg többet, éppen ezeknek állítottam Kémiai, és orvosi meg határozásokat leg szorgosabbaknak lenni, melyre nézve a' Radna vidékisok borvizek közül azokat, melyek tapasztalt hasznairól nevezetesebbek, inkább kéz ügyben vannak, és a' lakosoktól, s' ezfendőkent oda utazó borviz vendégektől gyakoroltatnak, mind egyenként elbontottam, a' benne talált mineralékat mint számokra mint mennyiségekre nézve a' kitelhető pontossággal meghatároztam. A' leg első forrásnak, melly egész Erdély országában a' leg nemesebb borviz, el bontását körülállásoson, és tanítva irtam le, azért, hogy azzal egyszersmind meg mutassam miként keljen a' munkának első részében közönségesen kif zabott regulákat gyakorlatba hozni. *Harmadszor* ugyan azon Radna vidéki bor vizeknek orvosi erejét testünkben munkálodását, a' velek élésnek modját, nem különben a' nyavajákat, melyekben használni v. ártani szoktak, úgy a' mint tiz ezfendők alatt gyűjtött tapasztalásom engedte, meg határoztam. Minthogy a' viznek orvosi erejét a' benne lakó mineralék hordozzák, a' hazánkbeli borvizek pedig bennékeikre nézve a' mennyiben rész szerént már tudom, rész szerént csak gyanitom, a' Radna vidékiekkel majd mind egy classisba tartoznak, azok mellet is addig míg rendre egyenként mind el bontathatnak 's különkülön meghatározathatnak, ezen orvosi utasításom kevés változtatással szolgálatot tehet. Ha Isten éltetnek 's egészé-

gemnek kedvez, és ez a' három darabotska a' Nemes közönség előtt kedvet talál, nem szünöm meg a' munkát tovább folytatni.

Sokaig tanátskoztam magammal magyarul-e, v. deákul írjak. Az elsőtől, meg vallom, idegenítettek a' Kémiában elő forduló tárgy-szók, mert szándékom volt egészen magyarul írni, ha egytzer ahoz fogok; a' Deák nyelvet a' külföldiek kedviért akartam volna választani. De végtére csak ugyan az első mellett maradtam, mert tanításim éppen a' hazafiakhoz lévén intézve, illetlen le t volna egy részit azoknak, kiknek irtam, a' munkának olvasásától meg folytani. Minden ember örömejobb szít a' maga fázaka melé. Ha a' külföldiek a' Magyar nyelvet nem értik, én aról nem tehetek, ők se írnak látom már többé a' mi kedvünkért, deákul. Minnekutanna egytzer a' munkába belé elegyedtem, örömmel tapasztaltam, hogy nem volt elegendő okom a' Magyar tárgy-szóktól irtózni.

Sok költséges fáradságaim után már annyi tökéletességre vittem ezt a' 3 darabból álló munkát, hogy aztat a' jövő télen sajtó alá botsáthatom, de a' nyomtatásbéli költségnek ki állására magamat meg erőltetés nélkül elégtelennek állítván, kéntelen vagyok azokhoz folyamodni, kikért eddig költöttem, és fárad am — a' Nemes Közönséghez. A' vizet nem minden tudja el bontani, de költséget a' már egytzer kész munkának ki nyomtatására minden tud adni, ha akar. Azért kéretetnek atyafiságoson minyájok, kiknek sziveken a' hazánk Természeti-historiája' gyarapodása valamit mozdítani tud, ezt a' Közönség' jávára tzelező igyekezetemet báregy egy nyomtatványnak előre fizetésével felsegélteni ne sajnálják. Külömben, ha elegendő előfizetőköt nem találандok, kéntelen leszek a' munkát maga semmiségében nyomtatatlan hagyni. A' munka a' 60 árkoft meg haladja, 's ha az elő fizetőknek száma meg szaporodnék, az'at rézmetzetekkel szándékoznám ki botsátani. Az előre fizető uraknak a' munka 3 Német forintokért által fog adattatni, úgy, ha leg fennebb ebben az elztendőben November' 20-ik

napjáig a' pénzt érette le telzik; ázontúl jóval drágábbba kerül. Nagyobb könnyebbségnek okáért a' következő helyeket rendeltem, a' hol az előre fizetők quietántia mellett pénzeiket letegyék, és a' hol annak ideiben contra-quietantia mellett a' nyomtatványokat meg kaphatják:

Aradon, T. Gál Josef Ur emeritus Tifzt.

Belztertzén, T. Pöck Ferentz Ur vólt város bírása,

Betben, A' Magyar Ujság író Urak

Budán, N. Kis Janos Ur Könyváros

Debreczenben, T. Tifzai Ur Procurator.

Deesen, T. Balog György Ur Fő Biró.

Déván, T. Kiss András Ur a' Dévai Uradalomnak Fő Inspector.

Enyeden, T. Benkő Ferentz Ur Professor.

Brassóban T. Ujvárosi István Ur a' Brassai Magistratus mellett lévő Magyar Secretarius.

Győrben, T. Plátsintár György Ur eskütt

Háromszéken, M. Zabolai Graf Mikes János Ur ö Nsa

Károly Fejérváron M. Mártonfi Antal Ur, Kánonok és Astronomus.

Kassán, T. Novák Joákim Ur Cameralis Perceptor.

Kolosváron, N. Hochmeister Márton Ur, Könyvnyomtató és áros.

Komáromban Töltési István Ur Könyvkötő

Marosvásárhelyen, M. Zágoni Aranka György Ur, K Tábla Biró.

Megyesen, M. Consiliár. Haydendorf Mihály Ur.

Nagy Bányán, T. Kassai Mihály Ur Cameralis orvos

Nagy Váradon, M. Szilágyi József Ur Kánonok és Pro-Vicarius

Pesten, N. Fűskúti Landerer Mihály Ur Könyvnyomtató és áros

Pétsen, Waidinger Márton Ur Könyvkötő

Posonban, A' ki Pesten.

Szamosújváron, Maga a' munkának szerzője

Száthmáron, Csaus Simon Ur Kereskedő

Szebenben. A' ki Kolosváron

Székely Údvarhelyen, N. Kontz Ferentz a' Deák alsobb Iskoláknak Tanítója

Szólnokon, T. Fülöp Imre Ur, V.gye Commis-
sárius

Temesváron, T. Kis Agoston, Ur Vgye Tabla Birája
Tordán, T. Gyöngyösi Ur Ref. Pap.
Vesprimben, Baumelster Ur könyköző
Zilahon, Takész Ur Kalász.

Jegyzés. Azoknak, kik 10 nyomtatványokra
prænumeratziót küldenek-bénékem, minden tizen
egyedek ingyen fog adatni. E' mellett kérettnnek
mindenek kik postán levelezni kívánnának, levelei-
ket francozni ne felejtsek-el.

Azoknak a' hozzám közelebb lakó hazafi
Uraknak, kik e' szükseges munkának szüületésit
meg értvén, már is előre fizettek, nevei azzal a'
rendel a' mint magokot alá irták, így következnek:
M. Zabolai Gróf Mikes János Ur ö Nsa. Három-

szék Fő Kiváló Biró University Library Cluj

M. Lofontzi B. Bánffi Krillina Ur Afzfzony — 1.

M. Hidvégi Gr. Mikó Károly Ur. ö Nsa — 1.

M. Bethleni Gr. Bethlen Dániel Ur ö Nsa. — 1.

M. Hallerkői Gr. Haller István Ur ö Nsa. — 1.

M. Báró Sz. Kereszti György Ur ö Nsa. — 1.

M. Bethleni Gróf idős Bethlen Farkas Ur ö Nsa.

Kir. Tábla Birája. — 1.

M. Gr. Beldi Ventzel Ur ö Nsa. — 1.

M. Zámbo Mihály Ur Fő Strása Mester — 1.

T. Szász Tzegői Balog György Ur, N. B. Szólnok
Vgyei Fő Biró. — 1.

T. Szász Tzegői Balog János Ur — 1.

T. Szász Tzegői Balog Ferentz Ur N. Dob. V.gye
Fő Birája. — 1.

T. Szépvizi Szabó Ferentz Ur, N. Dob. V.gye Ta-
bla Birája — 1.

M. S. Berkeszi Mosa László Ur Oberfilieut. — 1.

M. Gyerő Monostori B. Kemény Krillina Ur Afz-
fzony, Gen. Gr. Bethlen Pálné — 1.

M. S. Berkeszi Katona Sigmund Ur — 1.

M. Bethleni Gr. Bethlen Miklos Ur ö Nsa. — 1.

M. Bethleni Gr. Bethlen Samuel Ur ö Nsa. — 1.

M. Gyerő Monostori B. Kemény Samuel Ur ö Nsa.
Gub. Confiliar. — 1.

M. Vajna David Gub. Secretarius Ur — 1.

T. Gorove Kristóf Ur Szamos újvár Fő Biro — 1.

- N. Gorove László Physicus — 1.
 T. Pöck Ferentz Ur Befztertzei Pro Judex — 1.
 T. Kis Agoston Ur N. Torontal V.gye Tábla Bir. 2.
 N. Kis Janos Ur. — 2.
 N. Jakanoffi Miklos Ur — 2.
 N. Lukáts Miklos Ur — 1.
 T. Verzár Auxentius Ur Szamos újvári Káplán — 1.
 N. Karátson Emanuel Ur öregebb — 1.
 N. Verzár Sándor Ur — 1.
 N. Karátson Emanuel Ur ifjabb — 2.
 N. Karátson Kristóf Ur — 1.
 N. Novák Todor Ur — 1.
 N. Verzár Márton Ur — 1.
 N. Bosnyák Antal Ur — 1.
 T. Désfalvi Belényesi Sigmund Ur N. Küküllő V.gye
 V. Ispánnya. — 1.
 T. Szász Pál Ur a' Kir. Táblánál Protocolista — 1.
 T. Mihelyes János Ur a' Radnai banya Control. 1.
 T. Galgói Rátz Imre Ur N. B. Szólnok V.gye Fő
 Notáriussa — 1.
 T. Szász Tzegői Bolog Sigmund Ur N. B. Szólnok
 V.gye szolga Bir. — 1.
 T. Nagy Buni Vajda Gábor Ur Dési Posta mester 1.
 M. Tzegei Gr. Vas Miklos Ur ö Nsa. — 2.
 M. Tzegei Gr. Vas Dániel Ur ö Nsa. — 1.
 M. Tzegei Gr. Vas László Ur ö Nsa. — 1.
 M. Hidvégi Gr. Nemes György Generális Ur — 1.
 M. Széplaki Horváth Ferentz Ur — 1.
 T. Lengyel János Ur Maros szék Tábla Bir. — 1.
 T. M. Palatkai Palotkai László Ur — 1.
 T. Istók János Ur Tsitsó Kereszturi Megyés Pap 1.
 T. Kovesdi Ujfalvi Samuel Ur N. B. Szolnok V.gye'
 Szolga Birája — 1.
 M. Tantsi Földvári Farkas Ur N. B. Szolnok V.gye'
 Szolga Birája — 1.
 T. Tatrosi Tatrosi Lajos Ur N. B. Szoln. V. Arende
 Perceptor — 1.
 T. Pappfalvi Orbán Antal Ur Jurium Inspector — 1.
 T. Fékei Fékei Sándor Ur N. B. Szoln. V. Vice Is-
 pánnya — 1.

Irtam Szamos-ujváron I. Sept. 799.

Nyulas Ferentz
Orvos.